

A TÖRTÉNELEM SEGÉDTUDOMÁNYAI I.
GENEALÓGIA 1.

A TÖRTÉNELEM SEGÉDTUDOMÁNYAI I.

Sorozatszerkesztő

Kollega Tarsoly István – Pandula Attila

Genealógia 1.

Szerkesztette

Kollega Tarsoly István – Kovács Eleonóra

Pandula Attila – Vitek Gábor

Tarsoly Kiadó
Budapest, 2012

A kötet megjelenését támogatta

Nemzeti
Kulturális
Alap

Evangélikus Országos Könyvtár
MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj

Borítóterv

Tasnádi Krisztina

A kötet fotóit készítette

Czenthe Miklós, Czikkelyné Nagy Erika, Farkas Zsolt,
Kollega Tarsoly István, Lakatos Andor,
Móricz Péter (borítókép), Nagy Erik

Borítókép

Batthyány-családfa

(Batthyány László németújvári gyűjteményéből)

ISBN 978 963 9570 41 2

Tarsoly Kiadó

Felelős kiadó: a Tarsoly Kiadó igazgatója
Nyomtatás és kötés: Kódex Könyvgyártó Kft.
Felelős vezető: Marosi Attila

ELŐSZÓ

Jelen kötetünkkel egy új könyvsorozatot indítunk útjára, amely a történelem segédtudományait veszi sorra; első kötete a segédtudományok közül talán a legismertebbet és legnépszerűbbet, a genealógiát tárgyalja. Terveink szerint az e tudomány legfontosabb ismereteit összegyűjtő kiadvány is több kötetben lát majd napvilágot, amelynek első részét tartja kezében az olvasó.

Célunk, hogy a családtörténet kutatásának módszertanát, legfontosabb forrásbázisait, s az azokat őrző intézményeket bemutassuk, s hogy kötetünk olvasója a genealógiai kutatásban többet lásson a családfa összeállításánál, ugyanakkor felfedezze: az anyakönyvek adatai is jóval többet adnak, mint egy-egy család leszármazásának csupasz váza. A családok történetének, őseinknek, s persze általában a múltnak akkor lesz arca, ha a rendelkezésre álló lehető legtöbbféle forrástípust mozgósítjuk az események, a háttér, a valamikori közeg felélesztésére, megismerésére. Természetesen az így megismert források nem csupán családtörténeti kutatásokat tesznek lehetővé.

A különböző gyűjtemények bemutatása mellett a genealógiával rokon területek, más történeti segédtudományok eredményei is helyet kapnak kötetünkben, hiszen ezek adatai is szorosan kapcsolódnak a genealógia tárgyához, kiegészíthetik a vizsgálódást, s így komplex kutatás valósulhat meg. Célunk az is, hogy ritka, kevésbé ismert és felhasznált forrástípusokkal is megismerkedhessen az olvasó. Figyelmet kell fordítanunk a határainkon túli magyarság kutatására, ugyanakkor a magyarországi nemzetiségekre is, s az egyes társadalmi csoportok vizsgálatának módszertanára és forrásbázisára. Mindez természetesen nem fér el egyetlen könyvben, ezért a genealógiát tárgyaló tanulmányok három kötetben jelennek majd meg. A most megjelenő elsőben a nagyobb egyházak levéltári gyűjteményeire, a Magyar Országos Levéltár, s az önkormányzati levéltárak anyagaira koncentráltunk. (Az intézmények elnevezésében az írások készítésekor aktuális intézményneveket találhatják. A levéltárak időközbeni átalakítása, az intézményi rendszer átszervezése bizonyos esetekben névváltozásokkal is jár; ezeket azonban a kötet nem tükrözi, itt csak felhívjuk rá a figyelmet.)

Az egyes tanulmányok szövegében helyenként kiemeltünk néhány kulcsfontosságú fogalmat, rövid magyarázatot fűzve hozzá, ám a könyvben előforduló szakkifejezéseket elsősorban a megadott ajánlott szakirodalomban lelhetik fel az olvasók, különös tekintettel a levéltári terminológiára. Mindenütt gondot fordítottunk arra, hogy a megértéshez, illetve a bővebb tájékozódáshoz szükséges könyvek bibliográfiai adatai is szerepeljenek kötetünkben.

Munkánkat azoknak ajánljuk, akik bővebben szeretnének tájékozódni a családtörténeti kutatások lehetőségeiről: kutatóknak, diákoknak, tanároknak, s az egyes szakterületek, illetve gyűjtemények anyagai iránt részletesebben érdeklődő szakembereknek is.

Ezúton is mondunk köszönetet Apró Erzsébetnek, Oborni Teréznek, Oláh Tamásnak és Ráczy Györgynek a kötet elkészítése során nyújtott szakmai segítségéért.

Szerkesztők

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	5
A genealógia magyarországi historiográfiájának áttekintése	7

I. GENEALÓGIAI KUTATÁSOK A LEVÉLTÁRAKBAN

A genealógiai kutatás lehetőségei a római katolikus egyházi levéltárakban	41
Genealógiai források a magyarországi református egyházi levéltárakban	61
A Magyarországi Evangélikus Egyház levéltári forrásai	71
A budapesti Evangélikus Országos Levéltár	89
Anyakönyvek mikrofilmen, digitálisan	95
Genealógiai kutatások a Magyar Országos Levéltárban	105
Középkori források a genealógiai kutatásban	123
Az erdélyi családtörténeti kutatás forrásbázisa a Magyar Országos Levéltárban ...	143
A genealógiai kutatás lehetőségei a Hadtörténelmi Levéltárban	155
A genealógiai kutatás forrásai a magyarországi megyei levéltárakban	161
Genealógiai kutatások legfontosabb forrásai a települések iratanyagában	193
A családtörténeti kutatások kiemelkedő levéltári forrásai, a családi fondok	209
Genealógia, genetika, demográfia – családkutatás a humánökológia szolgálatában..	259

A GENEALÓGIAI KUTATÁS LEHETŐSÉGEI A RÓMAI KATOLIKUS EGYHÁZI LEVÉLTÁRAKBAN

Bevezető

A genealógiai kutatások szempontjából a Magyar Katolikus Egyház igen jelentős forrásanyagot őriz, és szervezete több szinten is érintett. Nemcsak a központi, egyházmegyei és szerzetesi levéltárakra gondolhatunk, amelyek száma nem éri el a húszat, hanem több mint másfélezer plébániára is, ahol már 1895 előtt is anyakönyveztek, és a helyi közösségek életének egyéb fontos, egyedi iratait őrizték. A központi, egyházmegyei intézmények általában nyilvános magánlevéltárként működnek, amelyek alapvető információi (intézmény elérhetősége, nyitva tartás, iratállomány rövid ismertetése) ma már az Interneten és kiadványok formájában is elérhetők. A plébániák levéltárai viszont jogilag magánlevéltárak, amelyek kutatószolgálatra nem kötelezhetők, és állományukról is jóval kevesebb információ-segédlet áll rendelkezésre.

A következőkben elsőként a rendelkezésre álló források főbb típusait ismertetjük, majd az iratokat őrző levéltári intézményi rendszer szerkezetéről-működéséről és a kutatás szabályozásáról adunk rövid áttekintést.¹

A forrástípusok ismertetése

A genealógiai kutatások szempontjából sokféle értékes, gyakran tömeges iratanyagot őriznek a levéltárak, de a változatosság ellenére megállapítható, hogy a családkutatók figyelmének középpontjában mégis elsősorban az anyakönyvek állnak. Az anyakönyvek alapján összeállított családfák ugyanakkor egy-egy hosszabb kutatás kezdetét jelenthetik: a családfa-vázakon elhelyezhetővé válnak más levéltári források adatai is, amelyek így újabb összefüggést kapnak, színesítve a családfák összképét, a „végeredményt”.

A források áttekintésében tehát szükségszerűen hangsúlyos részt képviselnek az anyakönyvek, de nem szabad elfeledkeznünk jó néhány egyéb irattípusról sem. Az ismertetett tartalom logikailag a bevezetőben említett valamennyi intézménytípust érinti, de a helyi jellegzetességekre a megfelelő részeknél az egyházmegyei, szerzetesi és plébániái levéltártípusok konkrét említésével is igyekszünk majd utalni.

---

¹ Ezúton is köszönjük Dr. Koltai András és Mózessy Gergely levéltáros kollégák közreműködését, akik hasznos lektori megjegyzésekkel-kiegészítésekkel segítették munkánkat.

**Kalocsa–
Kecskeméti
Főegyházmegyei
Levéltár
kutatóterme**

**A levéltárnak is helyet adó
érseki palota Kalocsán.
Kalocsa–Kecskeméti
Főegyházmegye**

Az egyházi anyakönyvek ismertetése

Az anyakönyveket napjainkban a személyekre vonatkozó (az egyes személyeket meghatározó, igazoló) adatok legfontosabb nyilvántartásaként definiáljuk. Az 1895 előtti időszakból, állami anyakönyvezés híján az egyházi anyakönyvek jelentik a magyarországi családok történetének-származásának elsődleges forrásait. Ezen belül is kiemelkedő a katolikus anyakönyvek aránya-szerepe: a Magyar Országos Levéltár nyilvántartása szerint az 1895 előtti, mikrofilmezett anyakönyvi állomány felvételeinek mintegy kétharmad része a római katolikus egyházhoz köthető.² A vitathatatlanul értékes információs tartalom történeti jelentősége mellett egykor szükségszerűen fontos szerepet játszott e forráscsoport jogbiztosító jellege is (személyek állapotának-kilétének igazolása), míg az egyes felekezetek, vagyis az anyakönyvek létrehozói-örzői elsősorban a saját közösségeik vallási életét dokumentálták velük (értelemszerűen inkább a teológiai szempontokra és az egyházi jogi előírásokra koncentrálnak). Az anyakönyvek tartalma és vezetése így történeti, jogi és vallási szempontból is vizsgálható, s ezek a szempontok-hangsúlyok az idők során természetesen változtak-változnak. Az anyakönyvek információs tartalmának körültekintő kezelése, feldolgozása így ma is összetett, sokrétű feladatot jelent.

Az anyakönyvek típusai

Egyházi anyakönyvekként 1895 előtt elsősorban az ún. bevett felekezetek (katolikus, református, evangélikus, görögkeleti, izraelita) anyakönyveit említhetjük. A korlátozottabb jogokkal bíró, egyébként jóval kisebb létszámú elismert felekezetek (pl. nazarénus, baptista) nem anyakönyveztek önállóan, az ő anyakönyveiket a területileg illetékes törvényhatóságok, ill. esetenként a bevett felekezetek lelkészei vezették külön lajstromokban. (Előfordulhat tehát, hogy egy plébánia levéltárában nazarénus anyakönyvi bejegyzéseket is találunk, külön íveken-könyvekben dokumentálva.) Az anyakönyvek típusát tekintve, azok három fő fajtáját különböztethetjük meg: a születési (keresztelési), házassági és halotti (temetési) anyakönyveket. Bár az említettek lényegében lefedik az egyházi anyakönyvek leggyakrabban használt, jelentősebb részét, fontos tudatosítanunk, hogy a vallási élet egyéb eseményeit rögzítő, kisebb mennyiségben előforduló egyházi anyakönyvek is léteznek, időnként hasonlóan értékes és jól használható adattartalommal: ide sorolhatók pl. a béralkalmazási könyvek, vagy a vallásváltoztatási anyakönyvek (megtértek-hitehagyók) és a jegyesek anyakönyve is. (A teljesség kedvéért jegezzük meg, hogy időnként a pappá szentelt és szerzetesi fogadalmat tett személyekről

² Az említett arány nem egészen felel meg a történelmi Magyarország korabeli vallási statisztikai adatainak, amelyek szerint a katolikus népesség aránya a 19. században inkább csak 50% körül mozgott. Az arányok azonban a trianoni határváltozással jelentősen módosultak, 1920 után a római katolikus népesség aránya 64%-ra nőtt, és ezen a területen, a mai államhatárok között történt meg a források mikrofilmzése.

is vezettek anyakönyvet az illetékes egyházi központokban.) A gyarapodó keresztelési, házassági és halotti anyakönyvekhez utólagosan általában névmutatók, ún. indexek is készültek, amelyek időnként külön köteteket alkotnak. A mutatók adatgazdagsága és minősége változó, de néha az anyakönyvi bejegyzések rövid, lényegi tartalmi kivonatát adják (jelentőségük az eredeti könyvek pusztulása esetén így különösen fontos lehet).

Az anyakönyvek időnként bizonyos csoportok, intézmények alapján is elkülönülhettek, itt említhetjük pl. a 19. század második felétől a katonai anyakönyvek előfordulását azokon a plébániákon, ahol az illetékes lelkipásztornak tábori lelkészi megbízatása is volt (általában egy helybéli-közeli katonai alakulatnál). A bejegyzések tartalma, jellege ebben az esetben a plébániai anyakönyvekéhez hasonló (házasságkötés, keresztelés, halálozás), mégis külön könyvekben-íveken vezették, a plébánia közösségétől megkülönböztetve. A 20. századtól a kórházlelkészek anyakönyvi tevékenysége is megjelent (itt elsősorban a kórházakban elhunyt személyek anyakönyvi adataira kell gondolnunk), amelynek egyik következménye lehet, hogy nem található az elhunyt személy halálozási adata lakóhelyének anyakönyvében.

Az anyakönyvek vezetése, eredeti- és másodpéldányok megkülönböztetése

Az anyakönyvezéssel kapcsolatos szabályozások, egyházi előírások Európában és Magyarországon is a 16. században, a reformációt követően jelentek meg.³ A hazánk mai területén fennmaradt, legkorábbi anyakönyvek a 17. századból valók (a soproni evangélikus anyakönyvek kezdő éve 1624, a zalakomári református anyakönyveké szintén 1624, a kőszegi katolikus anyakönyveké 1633), de használatuk országszerte csak a török utáni időkből, a 18. század első felében vált általánossá. Az egyes vallási közösségek ekkortól kezdődően rendszeresen dokumentálták a hívek életének fontos (katolikusoknál szentségekhez köthető) eseményeit, s a könyvek vezetését ettől fogva általában az egyházi előjáróság is ellenőrizte. Nem egyszerre kezdték el vezetni az anyakönyvek fentebb már említett típusait, a katolikusok pl. elsőként a kereszteleseket és házasságokat, később a halálozást is dokumentálták, s a különféle bejegyzések kezdetben ugyanabba a kötetbe, időnként teljesen vegyesen kerültek. A 18. század derekánvégén azután az egyes anyakönyv-típusokat már külön kötetekben vezették.

Az egyházi anyakönyvekben rejlő adatok nyilvántartás-jellegű jelentőségét az erősödő államszervezet már a 18. században felismerte. Mária Terézia uralkodásától kezdve megjelentek az állami rendelkezések is az egyházi anyakönyvek őrzésével, a kivonatok kiállításával kapcsolatban. II. József a monarchia egész területére érvényes anyakönyvi szabályzatot adott ki. Az anyakönyvek jogi szerepének, fontosságának újabb jele, hogy az 1827. évi XXIII. törvénycikk elrendelte a másodpéldányok ké-

³ A fejezet témájához kapcsolódó irodalom: *Bódy Andrea*: Az anyakönyvi igazgatás története. In: *Magyar Közigazgatás* 1995. 5. sz. 292–300.; *Endrényi Ferenc*: Az egyházi anyakönyvek és azok másodpéldányainak levéltári gondozása. In: *Levéltári ismeretek kézikönyve*. (Szerk. Endrényi Ferenc.) Bp., 1980. 286–288.

szítésének kötelezettségét is a felekezeti anyakönyvekre vonatkozóan. A keresztelési, házassági és halotti anyakönyvek másodpéldányait a törvényhatóságok (általában a vármegyék) levéltárainak kellett átadni, és arra is volt példa, hogy ekkortól néhány római katolikus püspökségen (pl. Szombathelyen és Kalocsán) is gyűjteni kezdték a másolati példányokat. 1826-tól kezdődően tehát az anyakönyvek az előírások értelmében legalább kettő, de bizonyos helyeken akár három példányban is készülhettek: az eddig is használatos eredeti mellett a hitelesített másodpéldányokat általában a vármegyéhez és bizonyos egyházmegyékben a püspökhöz (vagyis az illetékes egyházmegyei központba) is elküldték. Természetesen kivételek is előfordultak: a székesfehérvári püspökségen pl. már 1816-tól megkezdték az anyakönyvi másodpéldányok gyűjtését, 1826-tól viszont – tekintettel a törvényhatóságok gyűjtési kötelezettségére – abbahagyták. Ezt követően csak 1895-től, a polgári anyakönyvezés kezdetétől gyűjtötték újra a másodpéldányokat.⁴ A másodpéldányok beküldésének megvalósulása, „eredményessége” egyébként országszerte igen változó volt, időnként kimaradtak (és máig is hiányoznak) bizonyos évfolyamok, ilyen esetekben általában felszólításokat küldtek az adatok pótlására, több-kevesebb sikerrel. Viszont az is előfordult, hogy az eredetiben elpusztult anyakönyveket később a másodpéldányok segítségével, azok újramásolásával pótolták.⁵

1868-tól újabb rendeletek is születtek, amelyek kiterjesztették a lelkészek, anyakönyvvezetők állami célokot szolgáló adatszolgáltatási kötelezettségét. A törvény tehát anyakönyvvezetői minőségükben állami tisztviselőknek tekintette a lelkészeket, és megállapította büntetőjogi felelősségüket.

A bejegyzések nyelve

Az 1895 előtti anyakönyvi bejegyzések nyelve felekezetenként és koronként is változó volt. A római katolikus anyakönyvek nyelve döntően latin, néhány rövid időszak (pl. 1844–1849, 1890-es évek) kivételével, amikor áttértek a magyar nyelvre. Az 1890-es évektől viszont a magyar nyelvhasználat általánosan elterjedt. A görög katolikus anyakönyvek nyelve ettől némileg eltért, a latin mellett itt az ószláv és a

⁴ A katolikus püspökségek közül több helyen, pl. Győrben, Kalocsán, Szombathelyen és Veszprémben is megkezdték 1827-től az anyakönyvi másodpéldányok gyűjtését, de ezt Győrben és Veszprémben néhány éven belül abbahagyták. Kalocsán és Szombathelyen a gyűjtés továbbra is folyamatos maradt. A legtöbb egyházmegyei levéltár viszont csak az 1895 utáni időszakból őriz számottevő mennyiségben anyakönyvi másodpéldányokat. A bérnálási anyakönyvek „másodpéldányai” ezen a téren kivételek: ezek a püspöki levéltárakban gyakran már a 18. századtól, ill. a 19. század elejétől megvannak. (A püspökségek bérnálási anyakönyvi sorozatai időnként régebbiek a plébániákon lévőknél, kérdés, hogy itt mi tekinthető másodpéldánynak.)

⁵ Konkrét példa: Temerin (Bács-Bodrog vm.) eredeti anyakönyvei 1848-ban elégtek. Az 1826 utáni időszak anyakönyvi másodpéldányait később Kalocsáról kölcsönözték, hogy a plébános lemásolhassa azokat.

ruszin nyelv használata is előfordult, s a 19. század derekától fokozatosan a magyar nyelv dominált.

Mivel a református gyülekezetek döntően magyar nyelven anyakönyveztek, összességében megállapítható, hogy az 1895 előtti egyházi anyakönyvek esetében két nyelv, a latin és a magyar használata jellemző, amelyek együttes aránya becslésünk szerint meghaladja a teljes tartalom 90%-át. A maradék néhány százalékon osztoznak a német, a héber, a szerb, román, ósláv és ruszin nyelvek – valamennyi bevett felekezetet figyelembe véve.

Az anyakönyvek adatainak formája-jellege, a tartalom általános vonásai

A kezdeti, jegyzőkönyvszerű közlések, kerek mondatokban megfogalmazott bejegyzések után a 18. század derekától előfordulnak a rendszerezettebb, táblázatos (ekkor még kézzel vonalazott, változó kivitelű) adatközlések is. Az információk csoportosítása és a táblázatok alkalmazása igazán rendszeressé csak a 19. századtól vált, s a másodpéldányok alkalmazásának korától jelentek meg folyamatosan a nyomdai úton előállított, egybefűzhető ívek, űrlapok, amelyeket azután az egyes lelkészek töltöttek ki. Ezek nyomtatása, terjesztése jó alkalom volt arra, hogy az anyakönyvek egységesebb formát és adatközlési szempontokat nyerjenek. Az anyakönyvezés jogi szabályozása, s az űrlapok egyező, de legalábbis hasonló rovatai, fejlécei ugyanakkor nem jelentettek garanciát a kitöltés minőségét és adattartalmát illetően. A lakóhely rovatba pl. pusztán a település nevét, vagy esetleg a helyrajzi számot, utcát, házzszámot is bejegyezhettek, ez döntően a lelkészeken múltott. Ezért csak részben, általánosságban igaz, hogy az időben előrehaladva az anyakönyvek által közölt adatok mennyisége és jellege fokozatosan gyarapodik. A 18. század első felében valóban rövidebbek a bejegyzések, időnként fontos azonosító-jellegű adatok (pl. hozzátartozók neve) is lemaradnak, s a teljes adatgazdagságot a 19. század űrlapjainak rovatai érik el, de amint említettük, a kitöltés módja helyenként és személyenként is változó lehetett. Ha a kiteljesedett űrlapok fejlécének előre nyomtatott rovatait összevetjük a kitöltött anyakönyvi adatállomány tartalmával, akkor tapasztalataink szerint megállapítható, hogy a rovatok kérdéseinek jó része megválaszolatlan maradt. A hiányosságnak csak egyik okozója az adattartalom iránti elvárások fokozatos fejlődése-egységesebbé válása, amelynek logikus következményeként a korábbi bejegyzések a későbbi űrlaphoz képest szükségszerűen egyszerűbbek. A másik ok a pontatlanság, figyelmetlenség volt, a harmadik pedig az egyszerűsítés, rövidítés. Létezett ugyanis „elhagyásos rövidítés” is, jó példa erre a személy származási helyének és lakóhelyének feltüntetése egy rovatban. Itt gyakran kellett (volna) ismételni az adott település nevét, de egyszerűbb volt a származási helyet csak akkor kiírni, ha az különbözött a lakóhelytől. Manapság viszont gyakran már nem lehetünk egészen bizonyosak egy-egy beírt településnév értelmezésében: vajon tudatos elhagyás-e a kimaradt településnév, vagy csupán hanyagság, esetleg bizonytalanság és a megfelelő információk hiánya okozhatta?

Ha a bejegyzések tartalmát tárgyi szempontból igyekszünk röviden meghatározni és csoportosítani, akkor megállapítható, hogy az anyakönyvek az egyes személyek életút-

jának legfontosabb eseményeit, fordulópontjait tartalmazzák, amelyekhez a vallási élet szabályainak megfelelő közösségi szertartások, események kapcsolódtak. A bejegyzések elsődleges célja, hogy az adott személlyel kapcsolatos vallási (szentségi) eseményt egy adott közösséghez rendelve, térben és időben meghatározzák és dokumentálják. A személy azonosítására-jellemzésére a nevéen kívül még további adatszoportok is szolgálhatnak, amelyek általában közvetlen hozzátartozóira (szülők vagy házastárs) vonatkoznak. Jól elkülöníthető az esemény kapcsán a közreműködő személyek és azok adatainak köre, ide sorolhatók az események tanúi (keresztszülők, bérmaszülők, házassági tanúk) és az egyházi szolgálatot végző lelkész is. Ezt követi a megjegyzések adatszoportja (pl. születéseknél bába megnevezése, házasságkötésnél különféle felmentések), amely koronként változó lehetett (s utólagos bejegyzések formájában akár tovább is élhetett). Talán itt, a megjegyzéseknél helyénvaló megemlítenünk, hogy az anyakönyvek időnként az eddigiekben tárgyalt szerepükön túl, az adott közösséggel kapcsolatos rendkívüli eseményeket (pl. természeti katasztrófák, balesetek, háborús cselekmények, járványok, koleraoltás stb.) is megörökítettek, és alkalmanként a gyülekezet életével kapcsolatos egyéb formulákat (esküszövegeket, szerződés-mintákat) is tartalmaznak.

Ha az adatszoportok információ típusát, tartalmát tovább bontjuk-elemezzük, akkor mindezek nagyrészt nevek, időpontok, földrajzi helyek, foglalkozások, társadalmi helyzet, vallások és néhány speciális tartalom (pl. halálozás oka, betegségek) meghatározásából állnak, amely tartalmak egy-egy bejegyzésen belül többször is ismétlődhetnek (pl. házasulandók neve, vallása, foglalkozása; szüleik neve, vallása, foglalkozása; tanúk neve, vallása, foglalkozása).

A másodpéldányok formája jellegzetesen eltér az eredeti anyakönyveketől. Míg az eredeti, gyakran vaskos köteteket folyamatosan vezették, s így azok hosszabb időszakot ölelnek fel, a másodpéldányokat évente készítették, s így egy-egy füzet csupán egy-egy évfolyamot tartalmaz. A másod- és harmadpéldányok tartalmára vonatkozóan meg kell jegyeznünk, hogy bár az eredeti másolásával születtek, az egyes változatok mégsem mindig felelnek meg egymásnak teljes egészében. Rendszeres eltérések tapasztalhatók pl. a nevek írásmódját tekintve is, amely részben a még kiforratlan helyesírási- és névírási szokásokból adódott, olykor viszont nyilvánvalóan tévesztés eredménye. Általában gondot okozott a többen nemzetiségű-többször nyelvű névanyag egységes visszaadása, időnként az anyakönyvet író személy nyelvismerete is korlátot jelenthetett ebben (a neveket általában „hallás után” írták, s az írástudatlan lakosságnak nem voltak ezzel kapcsolatos igényei). Logikusan talán arra következtethetnénk, hogy az eltéréseknél az eredeti példány a mérvadó, a helyzet azonban ennél némiképp bonyolultabb. A másodpéldányok másolásakor ugyanis időnként láthatóan rendszerezettebb, átgondoltabb adattartalmat adtak vissza, mint a több személy által vezetett, időnként kapkodva írott eredeti feljegyzések esetében. (Bizonyos értelemben a fogalmazvány-tisztázatot irattani fogalmakat is említhetnénk a jelenség érzékeltetésére.) Az eredeti- és másodpéldányok további jelentős, tartalmi eltérését okozzák az eredeti könyvek utólagos bejegyzései, leggyakrabban a megjegyzés rovatban (pl. névváltoztatások, gyermekek törvényesítése, házasságkötés feljegyzése a keresztelési anyakönyvben stb.). Hasonló utólagos bejegyzéseket az egyházi anyakönyvi másodpéldányokban jóval szerényebb mértékben és

eredménnyel végeztek.⁶ Ha tehát az utólagos bejegyzésekre koncentrálunk, az eredeti anyakönyveket érdemes használnunk, míg ha a bejegyzések szövegének olvashatósága, áttekinthetősége a cél, a másodpéldányok kiváló szolgálatot tehetnek. A két változat egybevetése pedig további finom részletek, eltérések megfigyelésére és továbbgondolására is alkalmat adhat.

A tartalom forrásértéke és kutatási lehetőségei

Az anyakönyvi bejegyzések összessége remek forrást nyújt a családtörténeti kutatásokhoz, de emellett értékes adatokat tartalmaz a társadalom- és településtörténeti, demográfiai- és néprajzi kutatásokhoz is (pl. népesedés, bevándorlás-migráció, foglalkozások, átlagéletkor, gyermekhalandóság, halált okozó megbetegedések, közösségekre jellemző eltérések, rokon kapcsolatok, névadási szokások, rendkívüli események, balesetek stb. statisztikai jellegű, elemző vizsgálata). Mivel Magyarország településein sokszor több nemzetiség és több vallás is jelen volt, az anyakönyvek kiválóan alkalmasak ezen csoportok és vallások jellegzetességeinek, illetve együttélésének vizsgálatára is.

A sok-sok lehetőség ellenére az anyakönyvek egyelőre mégis csak kevésbé hasznosított forrásai történetírásunknak. Ennek egyik oka éppen az információk gazdagsága, vagyis a terjedelmes anyag nehéz kezelhetősége. A bejegyzések tömegében az eligazodás fáradságát, a különféle adatok hosszas keresését-jegyzetelését általában csak néhány elszánt családfakutató és statisztikus vállalja, a történészek inkább csak egy-egy kiragadott példával támasztják alá elképzeléseiket. A szélesebb kutató réteg, a családkutatók számára gyakran nehézséget okoz a latin nyelv olvasása-megértése is, s hogy nincsenek a nyelvhasználatot megkönnyítő, kifejezetten az anyakönyvekhez készült szójegyzékek, segédletek. Ezeken a kutatási nehézségeken is segíthet az anyag számítógépes feldolgozása, az adatbázis kezelő programok által nyújtott adatkezelési- és keresési lehetőségek alkalmazása. Egy anyakönyvi adatbázisban pl. szerencsésen találkozhatnak a családkutatók igényei és a különféle tudományos kutatások lehetőségei. A digitális segédletek (névmutatók, településkönyvek, adatbázisok) mennyiségileg és minőségileg is forradalmasítják a kutatásokat: lehetővé teszik a források tömeges áttekintését, használatát, és így meghatványozzák a kutatások sebességét, eredményességét.

Sajnos megállapítható, hogy a levéltárakban egyelőre csak elvétve fordulnak elő hasonló digitális segédletek. A plébániákon készített kéziratos névmutatók általában csak papír alapon léteznek, településkönyvek (családkönyv, Familienbuch) készítésére pedig az elmúlt évtizedekben elsősorban lelkes családkutatók vállalkoztak, változó célokkal és igényességgel. Előfordult, hogy csak a lakosság egy részére (pl. csak a német nemzetiségűekre) koncentráltak, de arra is volt példa, hogy az anyakönyvi tartalom kritikai kiadását hozták létre (egységesített névanyaggal, a felismert hibák korrigálásá-

⁶ Viszont a hiányzó megjegyzések témájával kapcsolatban külön iratok (felmentések, anyakönyvi javítások) születtek a püspökségeken, amelyek általában megtalálhatók az egyházmegyei levéltárakban.

val). Mintegy száz hasonló munka-kiadvány (településkönyv-családkönyv) jelent meg a történeti Magyarország területére vonatkozóan, és természetesen csak egy részük használható digitális változatban. Ezek a munkák az eredeti forrásokat őrző intézményekben nem mindig érhetőek el, de a kutatások megkezdése előtt érdemes róluk tájékozódni, pl. a családkutatókat egyesítő-segítő civil szervezetek honlapjain.⁷

A bejegyzések valamennyi adatát tartalmazó, ún. teljes szövegű anyakönyvi adatbázis csak elvétve, kísérletszerűen született a katolikus levéltárakban, ide sorolhatjuk Kalocsa és szállásai 1700–1910 közötti anyakönyvi adatbázisát, amely több mint 160 ezer rekordot (anyakönyvi bejegyzést) tartalmaz. Hasonló adatbázisok csak igen nagy erőfeszítéssel, sok munkaórával hozhatók létre, így a teljes adatállomány feldolgozása szinte beláthatatlan-tervezhetetlen feladatot jelent. A fentebb említett településkönyvek elkészítésében ugyanakkor lelkes családkutatói- és helytörténész körök motiválhatóak, minőségi elkészítésük időigényes ugyan, de a családfakutatók erőfeszítéseivel összemérhető feladatot jelent. Munkájukat a levéltárak is segíthetnék, többek között egységes követelményrendszer és feldolgozási szempontok kidolgozásával.⁸

Arra, hogy a vizsgálatok motivációja mennyire sokoldalú lehet, példaként említhető egy érdekes német vállalkozás: a passzai levéltár munkatársai a bajor vidék Ausztriához és Csehországhoz közel eső régiójáról készítettek több mint 400 ezer rekordos (vagyis több mint 400 ezer anyakönyvi bejegyzést tartalmazó) anyakönyvi adatbázist, s a projektet meglepő módon az orvosi egyetem és a német egészségügy finanszírozta. A kész adatbázist arra hasznosították, hogy bizonyos ritka, nagy költséggel szűrhető és kezelhető betegségek vizsgálatát-feltárását elősegítsék. A halált okozó megbetegedések történeti adatait a mai leszármazottakra vetítve ugyanis jóval hatékonyabban szűrjük a potenciális hordozó személyeket, mintha csupán véletlenszerűen vizsgálnák a lakosságot.⁹

Az anyakönyvek őrzési helye, az információ jelenlegi elérhetősége

Az 1895 előtti, eredeti egyházi anyakönyvi állomány több mint 90%-a ma is az anyakönyvezés helyszínén, az illetékes plébániákon található. Körülbelül 7-8%-ot szállítottak be központi egyházi levéltárba, ezek a beszállítások elsősorban lelkész nélkül maradt, esetleg elnéptelenedő egyházközségeknél fordultak elő, ahol az iratokat (és

⁷ Magyarországi Németek Családfakutató Egyesülete (AKuFF) honlapja: <http://www.akuff.org/> A Magyar Családtörténet-kutató Egyesület (MACSE) honlapja: <http://www.macse.org/society/kezdolap.php>

⁸ A kutatók kezdeményezésének egyik példája *Wéber György*: Családfakutató vagy település könyv készítése? című írása, melyet a szerző kéziratban juttatott el hozzánk, és várhatóan az AKuFF Hírmondóban (a Magyarországi Németek Családkutató Egyesületének kiadványában) fog megjelenni.

⁹ Herbert W. Wurster, passzai levéltáros előadása a Nemzetközi Levéltári Tanács 2004. évi, bécsi kongresszusán, a következő címmel: Transforming Historic Sacramental Registers into Databases to Support Genetic Research.

köztük az anyakönyveket) a károsodás-pusztulás elől mentették.¹⁰ Annak ellenére, hogy az említett plébániák levéltárai jogilag magánlevéltárak, amelyek nem kötelesek kutatókat fogadni, és az anyakönyvekről gyakran másodpéldányok, ill. mikrofilmmásolatok is készültek, melyek szintén használhatóak, információink szerint jelenleg is folyik kutatás az eredeti anyagban, bár ennek pontos nagyságrendje nem megállapítható. A családkutatók ugyanis szívesen használják az eredeti forrást, élvezve a folytonosságot (a mikrofilmek esetében gyakran hiányzó, 1895 utáni anyakönyvek is kéznél vannak), a helyszínen gyakran rendelkezésre álló mutatók segítségével, és esetenként a földrajzi közelségből adódó könnyebb elérhetőséget. A plébániák levéltáraiba ugyan általában nehezebb bejutni (a lelkészek a kutatók fogadásával lényegében szívességet tesznek), ha viszont megkezdték a munkát, általában szabadon, a levéltárakban megszokott kutatási szabályzatok korlátoi-kötöttségei nélkül dolgozhatnak.

Annak ellenére, hogy az anyakönyvek az egyházi levéltárak jellegzetes forrásai, a központi egyházmegyei levéltárak „ellátottsága” ezen a téren igen változatos. Általánosságban elmondható, hogy a másodpéldányok vezetésének kezdetétől őriznek komolyabb anyakönyvi állományt,¹¹ ill. kis mennyiségben beszállított eredeti anyakönyvekkel is rendelkezhetnek. A kutatások szempontjából ez utóbbinál jelentősebb lehet, hogy egy-egy levéltár mikrofilmen is megvásárolhatta az egyházmegye területére vonatkozó, a Magyar Országos Levéltárban meglévő anyakönyvi filmek másolatát. Ez a vásárlás a filmezés évtizedeiben, az 1960-as években kevésbé volt jellemző, de figyelembe véve az utóbbi évtized kutatói érdeklődésének változásait, az elmúlt években több levéltárban is megkezdtek az említett mikrofilmek módszeres gyűjtését, utólagos vásárlását.¹²

Az egyházmegyei, központi levéltárakban végzett kutatás előnye lehet, hogy az eredeti anyakönyvek (mikrofilmes, ill. beszállított) anyaga szükség esetén összevethető-kiegészíthető a másodpéldányok és egyéb anyakönyv-típusok információival, s hogy szerencsés esetben egy jelentősebb (gyakran több vármegyényi) terület forrásai megtalálhatók egy helyen. A katolikus püspöki levéltárakban megvannak a bérmlási anyakönyvek is, amelyek pl. a korai időkben fontos kiegészítő információkat adhatnak a családkutatásokhoz. Előnyként említhető továbbá, hogy ehhez a szinthez általában nyilvános magánlevéltári intézmény kapcsolódik, amely szabályozott módon, rendezettebb körülmények között fogad kutatókat. A kutatást nehezíti viszont, hogy intézményenként igen változatos mennyiségű az anyag (jelentős eltérések vannak akár a másodpéldányok, akár a mikrofilmek terén is), vagyis komoly tájékozódás, a segéd-

¹⁰ Hasonló beszállítások történtek a következő római katolikus egyházmegyei levéltárakban: Győr, Kalocsa, Székesfehérvár, Veszprém, Eger és Pécs. Figyelembe véve más levéltárak terveit is, a beszállított anyakönyvek mennyisége a jövőben várhatóan jelentősen nőni fog.

¹¹ Fentebb már láthattuk, hogy ez a katolikus levéltáraknál néhol 1826-tól, máshol csak 1895-től kezdődően történt, a protestáns központi levéltárakban anyakönyvi másodpéldányokat általában nem őriznek.

¹² Anyakönyvi mikrofilmmásolatokat vásároltak pl. Kalocsán, Győrben és Szombathelyen (utóbbi kettő esetében az egyházmegye összes plébániájának anyakönyve kutatható a mikrofilmek révén), és több helyen is terveznek még hasonló vásárlást.

letek alapos átböngészése után érdemes csak munkához látni. Egy másik gyakorlati nehézség, hogy általában hiányoznak az egyházközségeknél meglévő mutatók-indexek, s ez nehezebb eligazodást eredményez. Mutatók a másodpéldányokhoz nem készültek, az eredeti anyag mikrofilmezésekor pedig e segédleteket általában nem fényképezték.

Amint azt fentebb már említettük, 1826-tól kezdődően a születési, házassági és halálozási anyakönyvi másodpéldányokat a törvényhatóságok (általában a vármegyék) is gyűjtötték, így a megyei levéltárakban is jelentős anyakönyvi állomány található. Az egyes települések anyakönyvi sorozatai azonban időnként hiányosak, amit az adatszolgáltatás változó fegyelme, s az ezzel kapcsolatos mulasztások okoztak.¹³ Az anyakönyvekhez itt sem készültek mutatók, és gyakran előfordul, hogy az állománynak hozzáférhető (publikált) segédlete sincsen, a fondjegyzékben pedig a teljes állomány egy sorba kerül, egyetlen évkörrel és iratfolyóméter megjelöléssel. Az anyag kutatása jelenleg még viszonylag szerény mértékű, ebben annak is szerepe lehet, hogy az 1826 előtti időszak adatai hiányoznak.

Az 1895 előtti felekezeti anyakönyveket a Mormon Egyház Genealógiai Társaságának (Salt Lake City, USA) megbízásából és költségére vették filmre a Magyar Országos Levéltárban, az 1960-as években. A Magyar Országos Levéltár (MOL) mikrofilmtárában összesen 3238 egyházi anyakönyvezési hely (egyházközség, gyülekezet) anyakönyveinek adatai találhatóak meg az 1895 előtti időszakból. Az 1895 előtti felvételek száma 3 337 785, de egyéb kiegészítő anyagokkal ma már inkább 4 milliós felvételszámról beszélhetünk.¹⁴ Kutatásuk kapcsán annyit szükséges megjegyeznünk, hogy a mikrofilm-másolatok országos, központi szolgáltatásának vitathatatlan előnye, hogy egy helyütt szinte minden megtalálható. A „szinte minden” kifejezés óvatossága a felvételek bizonyos hiányosságaira utal: előfordultak ugyanis kimaradt egyházközségek, ill. rossz minőségű felvételek, bár az így keletkezett hiány nem haladja meg a teljes állomány 1%-át.¹⁵ Nem mikrofilmezték továbbá a bérnálási-konfirmációs (és egyéb, vallás-változtatással kapcsolatos) anyakönyveket, ill. általában az anyakönyvi mutatókat-indexeket sem. Az is tény ugyanakkor, hogy az utóbbi évtizedben keletkező hiányok, egy-egy plébánián eltűnt eredeti anyakönyvi kötet esetében az egyetlen kutatási-információs lehetőséget manapság a mikrofilm másolatok jelentik.¹⁶ Az anyakönyvi mikro-

¹³ Az egyes iratsorozatok hiányosságairól esetenként, a levéltárak segédletei alapján érdemes tájékozódni. A hiányzó évfolyamok gyakran a passzív rezisztencia 1848–1867 közötti időszakában fordulnak elő, amikor a hasonló adminisztrációs kötelezettségek megtagadása politikai okokból, a passzív ellenállás egyik formájaként is jellemző volt.

¹⁴ Vö. *Berkes József–Garadnai Zoltán–Viszket Zoltán: A „mormon” mikrofilmezés története a Magyar Országos Levéltár filmtárában 1956–1963.* In: *Levéltári Közlemények*, 79. (2009), 5–63.

¹⁵ Hiányzó egyházközségekre példa a Győri Egyházmegye esetében Fertőendréd és Vitnyéd. A rossz minőségű felvételeket utólagos javításokkal pótolni igyekeztek, de így is előfordulnak használhatatlan részek.

¹⁶ Konkrét országos, összesítő adatok az eltűnt (vagy lappangó) eredeti anyakönyvekről tudomásunk szerint nincsenek, de a levéltáros kollégák szóbeli érdeklődésünkre egyházmegyénként egy-két hasonló esetről általában be tudtak számolni.

filmek kutatása a MOL óbudai (Lángliliom utcai) épületében igen jelentős. Kutatási nehézséget talán éppen a hely túlterheltsége, a mikrofilm-olvasó berendezések kapacitásának szűkösége jelent.¹⁷ A mikrofilm másolatok kutatása nemcsak a MOL-ban történik, szintén jelentős forgalmat bonyolít pl. a BFL, és más önkormányzati- és egyházi levéltárakban is alkalmazzák őket.

A fentiekből látható, hogy az anyakönyvek őrzési helye, ill. információik kutathatósága-elérhetősége igen változatos. A kutatások arányát, mennyiségét illetően becslésünk szerint Magyarországon az elmúlt időszakban évente kb. 14 ezer kutatási eset fordult elő az anyakönyvi állományban. Ebből kb. 61% (8500 eset) a MOL-ban történt, 25% (3500 eset) az önkormányzati levéltárakban (Budapest Főváros Levéltára és megyei levéltárak), 7% (1000 eset) pedig az egyházmegyé-egyházkerületek központi levéltáraiban. Az eredeti anyakönyvek őrzési helyén, a lelkészségeken folytatott, levéltári szempontból regisztrálatlan kutatások száma valószínűsíthetően szintén eléri a 7%-ot (1000 eset).¹⁸

A 2011-es évben a Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár (KFL) új internetes anyakönyvi-helytörténeti kutatói szolgáltatást indított *Matricula-Historia-online* néven. A szolgáltatás keretében képként böngészhetők a forrásokról készített digitális felvételek. A rendszerben egy év alatt mintegy 360 kutatói regisztráció és 9000 kutatási eset történt. Az intenzív forgalom, a böngészett képek milliós nagyságrendje jól jelzi, hogy a kutatók részéről jelentősnek mondható az igény hasonló levéltári szolgáltatásokkal kapcsolatban, amelyek a kutatási esetek számának robbanásszerű növekedését eredményezhetik.¹⁹

Egyéb forrástípusok számbavétele

Az iskolai anyakönyvek, iratok

Az egyházi iskolák 1948. évi államosítása a katolikus egyház esetében több mint háromezer intézményt érintett. Ez a szám önmagában is jól jelzi az egyházi oktatási tevékenység elterjedtségét és jelentős hatását a magyar társadalom életében. Az államosítást követően az iskolák iratai zömmel a tovább működő intézményeknél maradtak, illetve 1951-től többnyire az állami területi közlevéltárakba kerültek. Mivel az egyházi intézmények, szervezetek 1989 után a gyakorlatban nem éltek az iskolai iratok visszagyűjtésének lehetőségével a néhai egyházi iskolák iratai, anyakönyvei nagyrészt ma is a közlevéltárakban találhatóak és kutathatók. Az elemi népiskolákkal kapcsolatos iratok egy része ugyanakkor – a plébániák mellett működő iskolaszékek tevékenységének ered-

¹⁷ A MOL illetékes munkatársainak tájékoztatása szerint az említett kapacitás további bővítése hely hiányában nem is lehetséges, 50 készüléknél több egyszerűen nem fér el a kutatóteremben, s a mikrofilm-olvasók használata pedig szinte folyamatos.

¹⁸ Becslésünk egyrészt a MOL mikrofilm másolatainak használatán, illetve a levéltáros kollégák szóbeli közlésén alapul. A lelkészségeken folyó munka becslése nagyon bizonytalan, itt csak szórványos adatokkal rendelkezünk.

¹⁹ Az e-kutatás lehetőségeivel, a *Matricula-Historia-online* szolgáltatás részleteivel kapcsolatban ld. a KFL honlapját: <http://archivum.asztrik.hu>

ményeként – a plébániai levéltárakban maradt. Itt időnként, kis mennyiségben, hiányos évfolyamokban népiskolai anyakönyvek is előfordulnak a 20. század első feléből.

Hasonló a helyzet a középfokú iskolai anyakönyvek esetében is. A szocialista korban is működő egyházi gimnáziumok iratait viszont többnyire maguk az intézmények őrzik. Csupán néhány, anyakönyveket is tartalmazó iskolai fond és fondtöradék került egyházmegyei levéltárakba vagy az oktatási tevékenységet végző, híres gimnáziumokat üzemeltető szerzetesrendek levéltáraiba.²⁰

A középiskolás főnévkönyvek a 18. században még csak a diákok nevének, esetleg lakóhelyének vagy nemzetiségének osztályonkénti felsorolását nyújtották. A Ratio educationis (1777) bevezetése után évente beiratkozási, félévente pedig osztályozó névsorok (*classificatio, calculus*) is készültek. Ezek családtörténeti szempontból már informatívabbak, mert rendszeresen közlik a diákok alapvető azonosító adatait (szülőgondviselő neve, foglalkozása, lakcíme), valamint a tandíj fizetésére, ill. az ösztöndíjra vonatkozó információkat is. Az 1851-től vezetett érettségi anyakönyvek általában egy-egy diák teljes iskolai pályafutását is rögzítették (melyik osztályt hol végezte).

Az iskolai anyakönyvekről is készültek másodpéldányok 1776-tól kezdve, amelyeket a tankerületi főigazgatóságokon gyűjtöttek össze. A tankerületi székhelyek többsége azonban az I. világháború után Magyarország határain kívül maradt (Pozsony, Besztercebánya, Kassa, Nagyvárad, Zágráb), csupán a budai és győri főigazgatóság iratai kerültek az illetékes magyar közlevéltárakba.²¹

A középiskolák esetében a neveket és osztályzatokat a 18. század végén szórványosan kinyomtatott *classificatiók*, tartalmazzák, 1851-től kezdődően pedig minden gimnáziumnak kötelező volt évente értesítőt (1939-től évkönyvet) közzétenni. Ezekből az OSZK és az Országos Pedagógiai Könyvtár mellett az egyházmegyei és rendi könyvtárak is őriznek sorozatokat.²²

A felsőfokú egyházi intézmények (tanító- és tanárképzők, teológiai főiskolák, szemináriumok) általában az egyházmegyei központokban működtek, kapcsolódó irataik az egyházmegyei levéltárakban találhatóak. Anyakönyveik nem félévente készített érdemjegy-sorozatok, hanem inkább törzskönyvek, ahol egy-egy személy adatlapján-oldalán az intézményben eltöltött időszak valamennyi fontosabb adata (belépés, tanulmányi előmenetel, oklevél, távozás) áttekinthető. Az említett anyakönyvek az államosított intézmények (pl. tanítóképzők) esetében itt is gyakran az utódintézményeknél maradtak, de a teológiai főiskolák, szemináriumok anyakönyvei általában egyházi levéltárakba kerültek.

²⁰ Pl. a Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára (PMKL) őrzi a pesti piarista gimnázium teljes, a veszprémi 1850 előtti anyakönyveit, és több régebbi kötetet, pl. a podolini (1643-tól), privigyei (1666-tól) és szentgyörgyi (1687-től) gimnáziumok első anyakönyveit.

²¹ Budapest Főváros Levéltára, Győr-Sopron-Moson megye Győri Levéltára.

²² Könyvészeti adatok: A magyarországi iskolai értesítők bibliográfiája: 1851/51–1948/49. (Szerk. Gráberné Bősze Klára–Lécs Károly.) 1–17. kötet, Bp., 1996–2011 (MNtöF, 8–25.). A sorozat a városok alfabetikus sorrendjében halad. Vö. *Gráberné Bősze Klára: A magyarországi iskolai értesítők/évkönyvek évszázadai és bibliográfiai feltárásuk*. In: *Könyv és Nevelés*, 9. (2007) 1. sz. 77–84.

Az egyházmegyei központokban a 19. század második felétől, mintegy száz éven át általában tanfelügyelőségi hivatalok is működtek, az iskolaügyek kezelésére, ellenőrzésére. Az egyházmegyei levéltárak tanfelügyelőségi iratai gazdag anyagot tartalmaznak az iskolák tanítóival kapcsolatban (pályázatok, állások betöltése stb.), valamint az egyes iskolák működési körülményeire vonatkozóan.

Hasonlóképpen egy-egy iskola működésének részleteibe enged bepillantást a plébániai levéltárak fentebb már említett iskolaszéki anyaga, a tanítók és a személyzet ügyeitől kezdve egészen a fenntartás kérdésköréig. A plébániai levéltárakban időnként pedagógiai értekezletek, tanítói tanácskozmányok anyagai is előfordulnak, amelyeket gyakran espereskerületenként, több település, intézmény képviselőjében tartottak, és az ülésekről jegyzőkönyveket is készítettek.

Az anyakönyvezéssel kapcsolatos iratok (felmentések, anyakönyvi javítások)

A 19. század közepétől rendszeressé vált, hogy a plébánosok különféle anyakönyvi ügyekben az egyházmegyei központhoz fordultak, engedélyeket, felhatalmazásokat kérve. Kialakult a felmentések (ún. dispensatiók) rendszere és alkalmazásuk jogi háttere, hasonlókra volt szükség számos esetben (pl. vérrokonság, vegyes házasság és a háromszori hirdetés elmaradása-összevonása esetében), s a névváltozásokat, gyermekek törvényesítését, vagyis az anyakönyvi javításokat is szigorúbban kezelték, gondosabban adminisztrálták, mint a 18. században. Mindez számos iratot eredményezett az egyházmegyei levéltárakban, amelyek lényegét ugyan az anyakönyvek megjegyzés rovatában is feljegyezték, de amennyiben az erre vonatkozó háttérlevelezést, a plébánosi engedélykérést is előkeressük, onnan számos többletinformációhoz juthatunk. A különféle felmentések-engedélyek kérését ugyanis általában körültekintően indokolták, részletesen ismertetve a körülményeket. Kiderülhet, hogy miért volt fontos és sürgős egy-egy házasságkötés, és akár kidolgozott családfákkal is találkozhatunk a vérrokonsági fokozatok kifejtésénél stb. Az anyakönyvi bejegyzések megjegyzés rovatában szereplő iktatószámokat tehát érdemes a kutatások során számon tartani és figyelembe venni.

Peres iratok (szentszék, úriszék)

A peres iratok említésekor elsősorban az egyházmegyei levéltárak szentszéki bírósági aktáira kell gondolnunk. A genealógiai kutatások szempontjából itt a házasságokkal kapcsolatos perek a legfontosabbak, ide tartoznak a házasságot szentségi értelemben meg nem történtté nyilvánító köteléki perek, a házasság számára különélést engedélyező válóperek, illetve a jegyesség felbontását engedélyező iratok is. Az I. világháború után jelentek meg nagy mennyiségben az ún. holttá nyilvánítási perek, amelyek a vissza nem tért katonák eltűnését, halálát mondták ki, általában tanúvallomások, a bajtársak visszaemlékezései alapján. A holttá nyilvánított, eltűnt személyek özvegyei így szabad állapotúvá váltak és újabb házasságot köthettek.

Az említett peres ügyeket az érintett személyek plébániáján kezdeményezték, és a területileg illetékes egyházmegyei (püspöki) szentszék előtt folytatták, fellebbviteli fórumként az illetékes érseki szentszéki bíróság járhatott el. A szentszéki bírósági perek fontosságát tovább növeli, hogy polgári anyakönyvezés és házasságkötés híján,

a 19. század végéig a katolikus vallású lakosság esetében házassági ügyekben a szentszéki bíróság volt az illetékes. A hasonló perek adatokban gazdagok, jelentéseik, tanúvallomásaik gyakran életszerű adalékokat nyújtanak a hétköznapok világához vagy a háborús eseményekhez. Az adatok szenzitivitása, személyes jellege miatt azonban kutatási korlátozásokra kell számítanunk, amely pl. csak a 100 évnél korábbi iratok kutathatóságát jelentheti, de az is előfordulhat, hogy a szentszéki peres akták nem részei a kutatható történelmi levéltár állományának.

Mivel a püspökségek, káptalanok és szerzetesrendek működéséhez hazánkban jelentős földbirtokok is kapcsolódhattak, a feudális korban ez a birtokokon élő jobbágysággal kapcsolatban úriszéki bírósági teendőket is jelentett. Az úriszéki bíróság általában a földbirtokot működtető uradalmi szervezet részeként jelent meg, s a vásári lólopástól kezdve a báli késelésig, jelentősebb adásvételi ügyletek megerősítéséig sokféle ügygel kellett foglalkozniuk. (A gazdasági szervezet működéséről a következő pontban is olvashatunk.)

Feudális kori, gazdasági iratok (urbáriumok, úriszék, robot, térképek)

Az egyházi nagybirtokokat működtető gazdasági szervezetet (püspöki-káptalani uradalom, jószágkormányzóság) általában civil alkalmazottak alkották. Az egyes gazdasági kerületekben, körzetekben tevékenykedő gazdatisztek, számtartók mellett a központi hivatalokban, a gazdasági vezetők (prefektus, jószágkormányzó, főszámvevő) mellett megjelent a jogi és a műszaki szakértelem iránti igény is, a 19. században már ügyvédi és mérnöki hivatalok formájában. A feudális korban a földesúri jogokhoz (pl. úriszék) végrehajtó személyzet (hajdúk) is kapcsolódott. Az uradalom keretein belül tevékenykedő tisztviselők megjelennek a hivatalok írásbeliségében, ill. a zsoldjegyzékekben. Ennél jelentősebb azonban, hogy a nagybirtok lakossága a feudális korban számos más esetben is érintett, említett lehetett. A birtokok jogbiztosító iratai között fellelhetjük azok kezdeti betelepítését, a szervezett módon letelepített családok jegyzékét. Később az adózók rendszeres összeírásai az urbáriumok. Mária Terézia úrbérrendezésének emlékei, az ezzel kapcsolatos felmérések, térképek is megtalálhatók. A robotot pedig bizonyos időkben olyan alaposan dokumentálták, hogy az egyes személyek hasonló szolgálata is nyomon követhető.

A gazdasági iratanyag keletkezése ugyan tömeges, fennmaradása viszont sajnos esetleges volt. A hasonló forrásokat könnyen érthette selejtezés, pusztulás. Annak ellenére, hogy ez a tevékenység is az egyházmegyei központokhoz kapcsolódott, a jószágkormányzóság általában a főpapi székházaktól elkülönülve, más épületekben működött, és iratanyaga nem alkotta a püspöki, érseki levéltárak szerves részét. Az uradalom tisztviselői kara általában az egyházmegyék évkönyveiben (sematizmusaiiban) sem jelent meg, ott csak az egyházkormányzati és iskolai tisztviselőkről (papságról, tanítókról) találunk adatokat. A birtokok és a gazdasági levéltárak jelentősége, nagysága nem függ az egyházmegyék területétől, rangjától, de általánosságban elmondható, hogy a később alapított egyházmegyék esetében az uralkodóknak kevésbé volt lehetősége nagyobb birtokok adományozására, s a birtokviszonyok a trianoni határváltozással is jelentősen átalakultak.

Hiteleshelyi dokumentumok (nemesi oklevelek, végrendeletek)

1873 előtt Magyarországon a közjegyzői intézményt pótolták az ún. hiteleshelyek, amelyek közhitelű (jogbiztosító) dokumentumokat őriztek, illetve ilyen ügyekben jártak el. Noha a tevékenység alapvetően nem egyházi jellegű volt, és vallástól függetlenül, a lakosság egészét érinthette, a katolikus egyház számos intézménye közreműködött a megvalósításban: a káptalanok és szerzetesi közösségek jó néhány esetben rendelkeztek hiteleshelyi jogkörrel, amelyet az uralkodó adományozott számukra. A hiteleshelyi levéltárak a szocialista korban közlevéltárakba kerültek, s az állami-területi (megyei) levéltári intézményrendszer részévé váltak. Gyakran most is ott találhatóak, csupán az esztergomi, győri és kalocsai káptalan, valamint a pannonhalmi apátság hiteleshelyi levéltárai kerültek vissza egyházi kezelésbe.

A hiteleshelyi levéltárakban őrzött nemesi bizonyáglevelek, címereslevelek, végrendeletek, a birtokba iktatások és különféle eljárások dokumentumai a genealógiai kutatások kedvelt forrásai.

Népesség-összeírások, családkönyvek, választói névjegyzékek

Egy-egy plébániáról a 18. század második felétől-végétől kezdődően időnként népesség-összeírások is születtek (gyakran uralkodói-állami kezdeményezésre), amelyek általában családonként-háztartásonként tekintették át a közösséget. A lélekösszeírás (*status animarum*) eredménye a központi, egyházmegyei levéltárakban is megjelenhetett, de a plébániák levéltárainak hasonló anyaga a helyszínen általában gazdagabb. Előfordul, hogy több időmetszetet is találunk (általában önálló füzetekben, kötetekben), bár az adatszolgáltatás mélysége, minősége változó lehet. A 19. század második felében a hasonló összeírások eltűntek, megjelentek viszont az inkább lelkipásztori szempontból jelentős családkönyvek, ahol a plébánosok egy-egy család sorsát igyekeztek nyomon követni (születések, halálozások, költözés, kivándorlás, elvándorlás stb.). Szintén a plébániákon, a 19. sz. második felétől fordulnak elő egyházi adó fizetése, beszéde, illetve különféle választások (katolikus autonómia mozgalom, egyházközségi képviselők választása) alkalmából készített névjegyzékek, de ezek a jegyzékek neveken, címeken túl más információt általában nem tartalmaznak.

Egyesületek, testületek iratai

A 19. század végén és a 20. század első felében megélénkült a különféle vallásos egyesületek, társulatok tevékenysége. A plébániák levéltáraiban gyakran vannak hasonló egyesületek tevékenységével kapcsolatos jegyzőkönyvek, tagsági törzskönyvek. Olvasókör, rózsafüzér társulat, oltáregylet, legényegylet, ferences harmadrend, búcsújárók társasága – hosszasan sorolhatnánk az egyesületek-társulatok sorát, és itt is megemlíthetők a plébánia hivatalos ügyintézésének olyan fórumai is, mint az iskolaszék vagy később, a 20. században az egyházközségi képviselőtestület. Mivel az említett időszakban az emberek mindennapjait elsősorban a helyi közösségek határozták meg, ezek a források fontosak lehetnek a genealógiai kutatások szempontjából is.

Gyűjteményi rendszer, kutathatóság

A katolikus levéltárak számszerű áttekintése

Az 1995-ös levéltári törvény (1995. évi XVI. tv.) szóhasználatával élve jelenleg 36 „nyilvános magánlevéltárként” működő egyházi levéltár van Magyarországon, amelyek közül 19 katolikus, 6 református, 6 evangélikus és 5 egyéb felekezeti intézmény.²³ (A törvény a nyilvános magánlevéltárak csoportjába sorolja ezeket az intézményeket, és jogi értelemben nem használja az egyházi levéltárak fogalmát.)

A valóságban ennél több egyházi levéltárról is beszélhetünk, hiszen vannak olyan gyűjtemények, amelyek nem rendelkeznek a levéltári törvényben meghatározott nyilvános magánlevéltári jogállással, vagyis egyszerűen magánlevéltáraknak minősülnek. Az alábbi áttekintésben lehetőség szerint igyekszünk a tágabb kört, vagyis az elérhető adatok teljességét figyelembe venni, és nem csak a nyilvános magánlevéltárak adataira alapozni.²⁴

Az általunk ismert 28 katolikus levéltári intézmény közül 13 egyházmegyei, vagyis püspöki székhelyhez kötődő levéltár (általában a püspökségek és a mellettük működő káptalanok irataival, sok esetben innen ered a „püspöki és székeskáptalani levéltár” elnevezés).²⁵ A szerzetesi intézmények száma 13.²⁶ A két nagyobb csoporton kívül említhető a nyíregyházi Görög Katolikus Püspöki Levéltár, amelynek fenntartója országos területi illetékességű a görög katolikus hívek tekintetében, és a Mindszenty Alapítvány Levéltára Budapesten. Utóbbi egy speciális, modern kori gyűjtemény, amelynek célja a

²³ Ld. Magyarországi levéltárak aktuális nyilvántartását a MOL honlapján (http://www.mol.gov.hu/kapcsolatok/magyarorszagi_leveltarak.html)

²⁴ A tájékozódáshoz a következő internetes honlapokat használtuk: A történeti Magyarország katolikus levéltárai (<http://leveltar.katolikus.hu>) és a Magyarországi Egyházi Levéltárosok Egyesülete (MELTE) honlapjának Levéltárak, munkatársak c. része (<http://www.melte.hu/?q=node/37>). Nem vettük figyelembe viszont az intézmények számánál az egyes felekezetek egyházközségeinek (plébániák, gyülekezetek) levéltárait, melyek az említett számokat több ezerrel növelhetnék, viszont néhány kivételes esettől eltekintve általában egyszerű őrzőhelyként funkcionálnak, és nincsen intézményes levéltári tevékenységük.

²⁵ A katolikus egyházmegyei levéltárak közül a főegyházmegyéi, érsekségek levéltárai: Esztergom, Kalocsa, Eger és Veszprém székhellyel működnek, a püspökségek székhelyei pedig a következők: Debrecen, Győr, Pécs, Szeged, Székesfehérvár, Szombathely és Vác. Nem nyilvános magánlevéltári jogállású a Kaposvári Püspökség Levéltára. Pécs esetében 2003-ban kérelmezték a püspöki és káptalani levéltárak külön szerepeltetését (korábban egy nyilvántartási számuk volt), így ott két intézményt vettünk figyelembe.

²⁶ A szerzetesi intézmények a következő rendekhez fűződnek: bencés (Pannonhalma), ciszterci nővérek (Kismaros), premontrei (Csorna), jezsuita (Budapest), ferences (Budapest), piarista (Budapest). Nem nyilvános magánlevéltárak: bazilita (Máriapócs), domonkos (Vasvár), pálos (Pécs), ciszterci (Zirc), szegény iskolanővérek (Budapest), megváltós nővérek (Budapest), Szociális Testvérek Társasága (Budapest). Valószínűleg több rendi gyűjtemény is létezik az országban, de anyagukról nincsenek információink. Az intézmények kapcsolattartásának szakmai fórumai az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ (OKGYK) és a Magyarországi Egyházi Levéltárosok Egyesülete programjai és konferenciái.

néhai hercegprímás, Mindszenty József bíboros emlékeinek és hagyatékának ápolása, feldolgozása.²⁷

Amennyiben a levéltár fogalmát iratok őrzőhelyeként értjük, akkor a katolikus levéltári rendszer hangsúlyos (tömeges) részeként kell említenünk a plébániák levéltárait. Az Egyházi Törvénykönyv (Codex Iuris Canonici) előírásai régóta gondoskodtak az itt keletkezett iratok megőrzéséről, előírva az anyakönyvek pontos vezetését és körültekintő kezelését, s a régebbi anyakönyvek gondos őrzését.²⁸ A mai Magyarország területén 1895 előtt is anyakönyvező katolikus plébániák számát mintegy másfél ezerre tehetjük, s a 20. század első felében ez a szám tovább gyarapodott.

A nyilvános magánlevéltárak kutathatósága

Az egyházmegyei intézmények (püspöki- és káptalani levéltárak) döntő többsége, s a szerzetesi levéltárak kb. fele nyilvános magánlevéltár. Ennek az első látásra talán furcsa jogi kifejezésnek az eleje, a nyilvánosság igénye az intézmények anyagának hozzáférhetőségére, kutathatóságára utal, míg a második szó, a magánlevéltár kifejezés a tulajdonviszonyok megítéléséhez ad eligazítást. Ezek az intézmények az Egyházi Törvénykönyv értelmében történeti levéltárak, amelyek létrehozásáról a 491. kánon rendelkezik. Saját kutatásabályzattal rendelkeznek, amelyet a fenntartó képviselőjében az ordinárius (illetékes püspök vagy szerzetesi előljáró) ad ki. A kutatási szabályzatok kidolgozása során az Egyházi Törvénykönyv előírásain túl helyi szempontokat is érvényesítenek, és figyelembe veszik azokat az állami törvényeket is, amelyek a személyes adatok védelméről, valamint a tudományos kutatás biztosításáról szólnak.²⁹

A részleteket tekintve az egyes intézmények állományában (évkör, terjedelem, fent említett forráscsoportok megléte) komoly különbségek vannak, és a kutatási szabályzatokban is jelentős eltérések tapasztalhatók. Elkerülhetetlen tehát a tájékozódás egy-egy kutatás megkezdése előtt; ebben ma már internetes honlapok is segítenek, kiindulási pontként *A történeti Magyarország katolikus levéltárai* című oldalt,³⁰ és a

²⁷ A nyilvános magánlevéltárak országos nyilvántartásában a Mindszenty Alapítvány Levéltára nem a katolikus levéltárak csoportjában, hanem az alapítványi levéltárak között szerepel, de a gyűjtemény jellege miatt úgy láttuk helyesnek, ha szerepeltetjük a katolikus intézmények áttekintésében. A számszerű összesítésben nem szerepel viszont egy jelenleg szervezés alatt álló intézmény, a Miskolci Apostoli Exarchátus Levéltára, mely a Görög Katolikus Egyház szervezetének részeként, várhatóan nyilvános magánlevéltárként fog Miskolcon létrejönni.

²⁸ Az egyházi törvénykönyv 535. kánon (Szerk., ford., magyarázatokkal ellátta Erdő Péter.) Bp., 1985, 1986, 1997.

²⁹ Vö. *Varga Lajos*: A történeti levéltár és szerepe az egyházmegye életében. In: Kánonjog XII. (2010) 7–16. IV. fejezet: Szabályozás a hatályos Egyházi Törvénykönyvtől kezdve. 12–14. A szöveg internetes közzlése elérhető az OKGYK honlapján: <http://www.okgyk.hu> – a Levéltári szakterület menüpontban.

³⁰ <http://leveltar.katolikus.hu/>

Magyarországi Egyházi Levéltárosok Egyesületének honlapját³¹ is ajánlhatjuk. Ezeken a honlapokon az intézmények, munkatársak elérhetőségét, a fenntartó egyházi szervezetek (egyházmegyék, szerzetesrendek) rövid történetét, a levéltárak kutatási segédleteinek és kiadványainak felsorolását is megtalálhatjuk. Rövid áttekintést, tájékoztatást kaphatunk a levéltárak iratállományáról (fondjegyzékek), és továbbléphetünk az egyes intézmények saját honlapjaira is. Mivel az egyházi levéltárak általában csak 1-2 munkatárssal működő, kis intézmények, a kutatások időpontját érdemes előzetesen egyeztetni.

Hangsúlyozva, hogy az egyes levéltárak kutatási szabályzatai eltérőek lehetnek, a szabályozásról általánosságban elmondható, hogy történetivé-kutathatóvá általában az 50 évnél régebbi iratok válnak, és a genealógiai kutatások (fentebb említett forráscsoportok) esetében általában személyi adatokat tartalmazó forrásokról van szó, amelyek további kutatási korlátozás alá esnek, és esetenként csak 90–100 év után kutathatók (pl. anyakönyvek, peres iratok).

A genealógiai kutatásokat megelőző tájékozódás fontos része lehet az egyes intézmények területi illetékességének tisztázása, megismerése. Az egyházmegyék és a vármegyék határai nem estek egybe, egy-egy vármegye területe akár 2-3 egyházmegyéhez is tartozhatott, és egy-egy egyházmegye gyakran nagyobb, 2-3 vármegyényi területet jelentett. Budapest területének esetében is három egyházmegye (Esztergom, Vác, Székesfehérvár) érintett. Az egyházmegyék területe az évszázadok során általában többször is változott, módosultak bizonyos határok már a 18. században, új egyházmegyék szervezésének következtében is, de később a trianoni határváltozásoknak, majd az egyházmegyék 1993. évi határrendezésének is jelentős hatásai voltak. A területi változások esetenként iratátadásokat is eredményeztek az egyházi központok levéltárai között.³²

A nagyobb szerzetesrendek (rendtartományok) joghatósága-szervezete általában az egész ország területére kiterjedt, de az egyes házak működésére vonatkozóan II. József rendeletei (bizonyos rendek megszüntetése), később a trianoni határváltozások és a szerzetesrendek 1950. évi feloszlása, intézményeik államosítása itt is jelentős változásokat eredményezett. Az 1950-es évek eseményeinek legfontosabb következménye, hogy ma a szerzetesi tevékenység történeti forrásainak jelentős részét közlevéltárakban találják meg a kutatók, a rendszerváltást követően ugyanis az újrainduló szerzetesrendek közül az iratok visszaigénylésének jogi lehetőségével csak kevesen éltek. Jelentősebb történeti iratállománnyal így elsősorban a szocialista korszakban is működő bencés, ferences és piarista rendek központi levéltárai rendelkeznek. Rajtuk kívül még a csornai premonstreiek és a domonkosok kértek vissza nagyobb mennyiségű történeti iratanyagot.³³

³¹ <http://www.melte.hu/>

³² Központi, országos egyházszervezeti adatbázisok, egyháztörténeti atlaszok hiányában az említett tájékozódás egyelőre nem könnyű, és leginkább az egyes egyházmegyék-szerzetesrendek honlapján és kiadványaik segítségével lehetséges. Informatívak és jól használhatók ezen a téren az ún. sematizmusok-évkönyvek, melyek részletesen ismertették az egyházmegyék-szerzetesrendek intézményeit-szervezetét, és időnként történeti áttekintést is adtak.

³³ Az iratátadások ügyében ajánlott irodalom: *Koltai András*: A katolikus levéltári restitúció

A magánlevéltárak kutathatósága

Amint az a számszerű áttekintésből is látható volt, a katolikus egyházi levéltárak iratanyagának jelentős része magánlevéltárakban (elsősorban plébániákon) van. Ettől függetlenül a kutatószolgálat nem része a plébániák hivatali tevékenységének, a történeti kutatások segítése lényegében az egyes lelkipásztorok egyéni megítélésén-vállalkozókészségén és lehetőségein (pl. elfoglaltságán) múlik. A lelkipásztorokat kutatók kiszolgáltatására sem a világi jog, sem az egyházjog nem kötelezi, az Egyházi Törvénykönyv vonatkozó részei is elsősorban az anyakönyvek pontos vezetését és a meglévő iratok gondos őrzését írják elő.³⁴

A magánlevéltárak anyagáról általában jóval kevesebb információ érhető el, mint a nyilvános magánlevéltárak esetében. Az Egyházi Törvénykönyv 491. kánonja ugyan előírja, hogy a plébániák levéltárainak iratairól két példányban leltárt vagy kimutatást kell készíteni, és az egyik példányt az egyházmegyei levéltárban kell őrizni, a gyakorlatban azonban igen változó lehet az említett leltárak, kimutatások minősége, részletessége. Tapasztalataink szerint az egyházmegyei levéltárakban csak ritkán állnak rendelkezésre a fondjegyzéknél részletesebb információk a plébániái levéltárakról, s ez alapvetően néhány soros leírást, egy-két állag-iratsorozat említését (pl. anyakönyvek, protokollumok, iratok), néhány évkört és becsült területi adatot jelent. Mindez nem sok segítséget ad a helyszíni tájékozódáshoz. A plébániákon – sok egyéb teendő közepette – általában nem jut idő a történeti iratok rendezésére. Az is előfordul, hogy helyben lakó lelkész híján a hasonló levéltárak üres épületekben maradnak. A gondozatlanság és elhagyatottság szomorú következményekkel, kallódással és iratpusztulással járhat, ezért több egyházmegyei levéltárban megfogalmazódott a plébániái levéltárakkal kapcsolatos szakmai felelősségvállalás és segítségnyújtás feladata-igénye. Iratrendezések és iratbeszállítások is történtek bizonyos esetekben, bár egyelőre nem nagy mennyiségben, hiszen a levéltári munkatársak száma is csekély, és a rendelkezésre álló központi raktárkapacitás is gyakran szűkös. (Becslésünk szerint minden bizonnyal 10% alatt van az egyházmegyei levéltárak által rendezett és beszállított plébániái történeti iratok mennyisége.) Az egyházi levéltáros szakmai konferenciák rendszeresen foglalkoznak a témával, és általánosnak mondható az igény, hogy az egyházmegyei levéltárak munkatársai folyamatosan figyelemmel kísérjék a plébániái levéltárak világát és segítsék rendezésüket.³⁵

Lakatos Andor

Magyarországon 1993–2003. In: Magyar Levéltárosok Egyesülete 2003. évi vándorgyűlése. Szolnok, 2003. aug. 13–15. (Szerk. Bilkei Irén.) Bp., 2004. 61–81. A szöveg internetes közzétele elérhető A történeti Magyarország katolikus levéltárai honlapján (<http://leveltar.katolikus.hu/>) A katolikus levéltárügy menüpontban.

³⁴ Vö. Egyházi Törvénykönyv 491. és 535. kánonjai.

³⁵ Vö. *Varga Lajos*: A történeti levéltár és szerepe az egyházmegye életében. In: Kánonjog 12. (2010) 13. (IV. fejezet: Szabályozás a hatályos Egyházi Törvénykönyvtől kezdve – a plébániái levéltárakra vonatkozó bekezdések.) A szöveg internetes közzétele elérhető az OKGYK honlapján: <http://www.okgyk.hu> – a Levéltári szakterület menüpontban.